

# MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ANALİZİ

## ANALYSIS OF THE NATIONAL STRUGGLE PERIOD IN TERMS OF VALUES EDUCATION

**Berrin BAYBURT\*, Doğan DUMAN\*\***

**Geliş Tarihi/Received:**12.06.2019

**Kabul Tarihi/Accepted:** 01.10.2019

BAYBURT, Berrin-DUMAN, Doğan, (2020), "Milli Mücadele Döneminin Değerler Eğitimi Açısından Analizi", Belgi Dergisi, C.2, S.19, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2020/1, ss. 1704-1719.

### Öz

Gelecek kuşaklara yerel ve evrensel değerleri aktarmanın en önemli araçlarından birisi tarihtir. Özellikle yurt bağımsızlığı ve bütünlüğünün önemli olduğu dönemlerde verilen ortak mücadeleyle oluşan milli bilincin gençlere aktarılmasında tarih öğretimi önemli rol oynamaktadır. 1919-1922 sürecinde işgalcilere karşı verilen Milli Mücadele, imkânsızlıklara rağmen başarıya, fedakârlık, vatan sevgisi, bağımsızlık gibi değerleri ön plana çıkardığından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Milli Mücadele ve mücadelenin zaferle sonuçlanmasını sağlayan değerlerin öğrencilere kazandırılması da son derece önemlidir.

1914-1918 arasında gerçekleşen I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesi ve imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı Devleti'nin topraklarını işgale açık hale getirmiştir. İşgallere karşı öncelikle yerel direnişler başlamış, sonrasında direniş hareketi Mustafa Kemal'in liderliğinde örgütlenerek Milli Mücadele başarıya ulaştırılmıştır. İngiltere ve Fransa'nın desteklediği Yunanistan'a karşı kazanılan bu başarı, diğer sömürülen ülkelere örnek oluşturmuştur. Bu çalışmada Milli Mücadeleden hareketle gelecek nesillere vatan sevgisi, bağımsızlık, fedakârlık gibi milli ve manevi değerlerin aktarılmasının önemi ele alınmaktadır. Makale, betimsel tarama niteliğinde olup, doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** *Milli Değerler, Manevi Değerler, Milli Mücadele, Eğitim.*

### Abstract

One of the most important means of conveying local and universal values to future generations is the History. History teaching plays a crucial role in transferring the national consciousness formed by the common struggle given to the youth, especially in periods when the independence and integrity of the country is important. The National Struggle against the invaders during the 1919-1922 process is of great importance as it brings values such as achievement, sacrifice, love of homeland and independence to the fore despite impossibilities. Within this context, it is also very important to provide the students with the values that lead the National Struggle and the struggle to victory.

The loss of World War I which took place between 1914 and 1918 and the Mondros Armistice Treaty that was signed, paved the way for occupying of the territory of the Ottoman Empire.

\*Dr., Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretmeni, berrinbayburt82@gmail.com, (orcid.org/ 0000-0003-2237-4583)

\*\* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Buca/İZMİR, dogan.duman@deu.edu.tr, (orcid.org/ 0000-0002-4662-9942)

First of all, local resistance against the invasions started and after the resistance movement was organized under the leadership of Mustafa Kemal, National Struggle was achieved. This success that was gained against Greece, supported by Britain and France, set a precedent for other exploited countries. In this study, the importance of transferring national and sentimental values such as love of homeland, independence and sacrifice to future generations based on National Struggle is discussed. The article is descriptive scanning and document analysis technique has been used.

**Keywords:** *National Values, Sentimental Values, National Struggle, Education.*

## Giriş

On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Almanya ve İtalya'nın siyasal birliklerini kurmaları küresel anlamda mevcut statükonun sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü bu iki devlet siyasal birliklerini kurduktan sonra bir yandan sanayileşmede elde ettikleri başarılarla İngiltere ve Fransa'nın ekonomik kazançlarını sarsarken bir yandan da sömürge arayışlarına hız vermişlerdir. Sürecin devamında ise bu mücadelenin büyük güçler arasında I. Dünya Savaşı'na yol açacak olan bloklaşmaya neden olduğu ifade edilebilir. Devletlerin bu bloklaşmasında ülkelerarası siyasal ve ekonomik çıkarlar, devletlerin birleşmesinde ve ayrışmasında önemli bir etmen olmuştur. I. Dünya Savaşı da fiili olarak bu iki blok arasında meydana gelmiştir.

Büyük güçler arasındaki bu mücadelenin uzun süredir siyasal ve ekonomik sorunlar içinde bulunan Osmanlı Devleti'ni de etkilemesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir. Toprak kayıpları ve ekonomik olarak güç kaybetmenin hız kazanmasının ardından, ülkelerarası siyasette eskisi gibi söz sahibi olamayan Osmanlı Devleti, siyasal ve iktisadi açıdan ağırlıklı olarak İngiltere ve Fransa'nın etkisinde kalmaya başlamış ve on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Almanya ile yakınlaşmaya başlamıştır. Yaklaşan I. Dünya Savaşı öncesinde ise savaşın dışında kalma girişimleri başarıya ulaşamayınca Almanya'nın izlediği politika ve çeşitli beklentilerle kendisi için çok yıkıcı olacak bu savaşa yer almıştır.

Osmanlı Devleti dört yıl süren savaştan Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak çekilmiştir. Bir ateşkes antlaşması olmasına rağmen içerdiği hükümler nedeniyle Osmanlı Devleti'ni fiilen ortadan kaldıran bu antlaşmaya karşı ilk anda sessiz kalınsa da Anadolu'da işgallerin başlaması büyük tepkilere neden olmuştur. Ancak bu tepkiler Osmanlı Devleti yöneticilerinden ziyade öncelikle işgale uğrayan topraklarda yaşayan Türk halkından gelmiştir. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Atatürk ise bu tepkileri organize edip 1922 yılına kadar sürecek olan Milli Mücadele'ye liderlik yapmıştır. Siyasi ve ekonomik açıdan tam bağımsızlığı elde etmek için verilen Milli Mücadele çok büyük zorluklarla sürdürülebilmiştir. Bu mücadelenin kazanılabilesinin ön koşulu olarak halkı mücadelenin gereğine inandırmak olduğunun farkında olan başta Mustafa Kemal olmak üzere Milli Mücadele'ye inanan kişilerin en büyük dayanaklarının ve referans noktalarının tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkan milli ve insani değerler olduğu söylenebilir.

Milli Mücadele yılları, I. Dünya Savaşı sonrasında işgal kuvvetleri ve destekçileri karşısında, siyasal ve ekonomik olarak güçsüz kalmış Anadolu halkının, büyük fedakârlıklarına sahne olmuştur. İşgallere karşı tepkiler yurt genelinde düzenlenen protesto ve mitinglerle gösterilmeye çalışılsa da, bu çabalar işgalleri önleme konusunda yeterli olamamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a görevlendirilmesi Milli Mücadele için çok önemli bir gelişme olurken, Milli Mücadele'nin fikri hazırlık aşaması bakımından

da önemli bir fırsatı sağlamıştır. Samsun'a çıkışın ardından düzenlenen kongreler ve yayınlanan genelgeler ile Milli Mücadele'nin fikri hazırlığı gerçekleştirilip mücadelenin amaç ve yöntemleri ile vatanın sınırları belirlenmiş, birlik ve beraberliği sağlamak yönünde önemli adımlar atılmıştır. Meclis'in kurulması ile birlikte millet adına kararların alınması ve uygulanması gerçekleştirilirken, Milli Mücadele'nin askeri safhasına yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. İşgallerin başlamasının ardından işgal bölgelerindeki halkın gönüllü olarak kendi olanaklarıyla oluşturdukları Kuva-yı Milliye birlikleri ve sonrasında kurulan düzenli ordu ile Milli Mücadele başarıya ulaşmış ve Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. 19 Mayıs 2019 tarihi itibarıyla Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışının 100. Yılı birçok etkinliklerle anılırken, Milli Mücadele'yi başarıya ulaştıran değerlerin yaşatılması ve öğrencilere kazandırılması, birlik ve beraberliğin sürekliliğinin sağlanmasında ve yaşatılmasında son derece önemlidir. Milletleri bir arada tutan en önemli unsurların başında, vatan, tarih, kültür ve amaç birliği gelmektedir. Bu değerlerin aktarılmasında eğitimin çok önemli bir işlevi vardır. Eğitim faaliyetleri içerisinde özellikle tarih öğretiminin söz konusu değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasındaki ve toplumdaki birlik ve beraberliğin sağlanmasındaki işlevi öne çıkmaktadır. Bu noktada ortaokul 8. sınıfta ve lise 12. sınıfta okutulmakta olan TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi de Milli Mücadele'yi başarıya ulaştıran temel değerlerin öğrencilere kazandırılması için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Tarih, insanın ve toplumun *"Nereden geldik?"* sorusunun cevabını bilimsel yöntem ve tekniklere dayanarak araştıran ve ortaya koyan bir sosyal bilim dalıdır. Bu bağlamda milletleri bir arada tutan en önemli unsurlardan birisi tarih birliğidir. Bu nedenle milletin birlik ve beraberliğinin sağlanmasında ve devamlılığında tarih öğretimi son derece önemli bir yere sahiptir. Tarih aynı zamanda ortak milli değer olan kültürel değerlerin aktarımında da son derece önemli rol oynamaktadır. Bu bakımdan tarih öğretiminde, milli ve evrensel değerlerin aktarımına yer verilmesi, değerler eğitimine katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmada Milli Mücadele Tarihi'nin öğretiminin, milli ve evrensel değerlerin aktarımındaki yeri ve önemi üzerinde durulmuş ve bu amaçla Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında etkili olan değerlerin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Araştırmada ayrıca Milli Mücadele dönemi esas alınarak hangi değerlere vurgu yapılabileceği ve bunların daha etkin bir biçimde nasıl aktarılacağı konusunda değerlendirmeler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Araştırma sürecinde Milli Mücadele Tarihi, tarih öğretimi ve değerler eğitimi ile ilgili literatür taraması yapılmış ve araştırmada doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra değerlendirme ve sonuç bölümünde ortaokul 8. sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi müfredatında, Milli Mücadele sürecine temel olan bu değerlere yönelik kazanımlara yer verilmiştir.

### 1. Değerler Eğitimi Olarak Tarih Öğretimi

Küreselleşme ile birlikte toplumlar arası ilişkiler eskisine oranla daha karmaşık bir duruma gelmiştir. Bunun devamında dünyanın sosyo-ekonomik yapısında meydana gelen hızlı değişimler ve dönüşümler, evrensel barışın ve insani yaşam standartlarının sürdürülebilir olması için insani değerlerin daha fazla gündemde yer almasına neden olmuştur. Açlık, yoksulluk, ayrımcılık, gelir eşitsizliği, savaşlar vb. sorunların 21. yüzyılda aşılmasında insani değerlerin yeni yetişen nesillere aktarılması son derece önemlidir. Dolayısıyla küreselleşen dünyada milli birlik ve beraberliğin sağlanmasında milli değerler giderek daha fazla önem kazanırken, evrensel barışın sağlanmasında ve devam ettirilmesinde ise insani değerlerin aktarılması eğitimin bu noktadaki işlevini ön plana

çıkarmaktadır. Bu durum ise değerler eğitimi kavramının son dönemlerde daha fazla dile getirilmesinde etkili olmuştur.

Genel olarak değer kavramı, değerlerin yapısı, özneliği veya nesneliği vb konular gibi konular ahlâk felsefesinin ele aldığı problemler arasında yer almaktadır. Tıpkı ahlak kavramında olduğu gibi değer kavramı da insana özgü olup, insanların yapıp-etmelerini ele alan ve değerlendiren ilkeler olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile insanların yapıp ettiklerine rehberlik eden onları yöneten ilkelerdir.<sup>1</sup>

Balcı ve Yelken “değerlerin sadece kişiye özgü bir olguyu anlatmıyor olması ve bireyler arasında paylaşıyor olması özelliğinin bizim ulusal değerler, aile değerleri evrensel değerler, gençlik değerleri ve örgütsel değerler gibi tanımlamalar yapmamıza olanak sağladığını” belirtmektedirler.<sup>2</sup>

*“İyi insan ve iyi vatandaş davranışları sergileyen bireylerin yetiştirilmesi ise bireylere önce ailede sonra da okulda değer eğitimi verilmesi ile gerçekleşebilir. Okullarda uygulanan eğitim programlarının üç hedefi vardır: Bilişsel hedefler, duyuşsal hedefler ve psikomotor hedefler. Böylece bireylerin bilgi, tutum ve değer, beceri kazanmaları sağlanmaya çalışılır. Bireylerin istenilir davranışlar sergileyebilmesi için bu üç hedefin de gerçekleştirilmesi gerekir. Sadece bilgi kazandırma amaç edinilir tutum ve değer boyutu ihmal edilirse bireylerin tam olarak istenilir insan davranışları sergilemesi sağlanamaz. Bu nedenle değerlerin kazandırılmasında etkili bir programın hazırlanmasının yanı sıra hazırlanmış olan programın uygulanması da çok önemlidir.”<sup>3</sup>*

Değerler eğitimi alanında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar ise araştırmacılar tarafından farklı bakış açılarına göre sınıflandırılmaktadır. Değerler eğitiminde yaklaşımlar: a) İnsanın doğasını ve insan-toplum/çevre ilişkilerini tanımlamaları, b) Değer kazanma süreçlerini açıklamaları, c) Değerlerin kaynağı üzerine görüşleri, d) Değerler eğitiminde belirledikleri temel ve ileri amaçları, e) Uyguladıkları metotlar, açısından birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Buna bağlı olarak da sınıflandırmalar yapıldığı görülmektedir.<sup>4</sup>

Türkiye’de değerler eğitimi değişik evrelerden geçmiştir. Kimi zaman ayrı bir ders olarak verilmiş, kimi zaman ise diğer derslerin içerisinde öğrencilere verilmeye çalışılmıştır. *“Günümüzde ise değerler eğitimi, diğer derslerin konuları içerisinde verilmeye çalışılmaktadır. Bu durum etkili bir değerler eğitimi verilebilmesi için her şeyden önce tesadüfi olmayan, planlı bir eğitim anlayışına duyulan ihtiyacı ortaya çıkartmaktadır.”<sup>5</sup>*

Kasapoğlu’na göre, Türk Milli Eğitim sisteminin genel amaçlarına baktığımızda öğrencilere kazandırılması hedeflenen çok sayıda değer göze çarpmaktadır. Bireyleri *“Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan,*

1 Enver Uysal, “Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler”, *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, C.: 12, S. 1, 2003, s.52

2 F. Ayşe Balcı, Tuğba Yanpar Yelken, “İlköğretim Öğretmenlerinin “Değer” Kavramına Yükdedikleri Anlamlar”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39: 2010, s. 81

3 Pınar Doktaş Yeşiltaş, Ayşe Mentiş Taş, “Okul Müdürlerinin Değer ve Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 9, S. 2, Aralık 2016, s. 1127.

4 Hasan Meydan, “Okulda Değerler Eğitiminin Yeri Ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2014, s. 96

5 Kubilay Yazıcı, “Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış”, *TÜBAR-XIX-/2006-Bahar*, s. 514

*yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” gibi birçok değeri içeren ve “iyi insan”, “iyi vatandaş” yetiştirmek amacını taşıyan eğitim sistemi, değerlerin tüm eğitim basamaklarında öğrenciye kazandırılması beklentisi taşımaktadır. Bu nedenle tek bir derste değerleri işlemenin ötesinde, her derste değerlerin ortaya konulduğu, sonuçlarının tartışıldığı ortamların oluşturulması önemlidir”<sup>6</sup>*

Değerler eğitimi bakımından tarih dersinin, milli-manevi, dinî ahlakî ve sosyal değerlerin oluşturulması ve aktarılmasında bu alana önemli katkılarının olabileceği görülür. Değerlerin geçmişten bugüne uğradığı değişim, değişme nedenleri, geçmişteki önemli kişiler ve bu kişilerin yaşantıları öğrencilerin değer oluşturmalarında önemli unsurlardır.<sup>7</sup> Bunun yanında, tarih bireylerde ahlak şuurunu uyandırıp manevi değerlerin gelişmesinde rol oynarken, aileden başlayarak millete doğru gelişen sevgi ve bağlılığın doğmasına imkan sağlar. Böylece, bireyin ait olduğu milletin ve yaşadığı vatanının geçmişini öğrenme ve araştırma arzusunu ortaya çıkarır. Ayrıca tarih, diğer ilimlerdeki gelişmelerin takibine de olanak sağlar ve bireylerin dünya görüşüne katkı sağlar. Muhakeme, eleştiri ve düşünme becerileri tarih ile gelişirken geçmişten kalan sorunlar, geçmişle günümüz arasında bağ kurularak çözülebilir. Milletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri tarihi bilgileri ile doğru orantılıdır.<sup>8</sup>

Avcı, çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerleri kazandırmada en etkili disiplin olarak tarih disiplini gördükleri ve bu disiplini coğrafya alanının takip ettiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğretmenlerin tüm disiplinlerin birbirini tamamlayıcısı oldukları şeklinde görüş belirttiklerini ve vatandaşlık alanının da bu bakımdan önemli bulduklarını ifade ettiklerini aktarmaktadır.<sup>9</sup>

*“Tarih insanlara kimlik edinmede yardımcı olur ki bu aslında çağdaş ulusların şu ya da bu şekilde, sorgulamaksızın tarih öğretimini teşvik etmelerinin nedenlerinden biridir. Tarihsel veriler aileler, gruplar, kurumlar ve bütünüyle ülkelerin nasıl olduklarını ve kendi içlerinde uyumlarını korurken tedrici olarak nasıl geliştiklerini içerir.”<sup>10</sup>* Bu bağlamda tarih öğretimi, değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayarak toplumdaki birlik ve beraberliğe katkı sunduğu içindir ki büyük önem taşımaktadır.

Tarih öğretimi milli ve kültürel değerlerin aktarılmasına katkıda bulunarak milli ve kültürel kimliğin korunmasına ve devamlılığına da katkıda bulunur. Bu bakımdan bireylerin yaşadıkları topluma ilişkin aidiyet duygularının oluşmasında ve geliştirilmesinde son derece önemlidir. Böylece, toplumun kültür birliğine katkıda bulunmak suretiyle de toplumsal bütünlüğe, birlik ve beraberliğe fayda sunmaktadır. Bu açıdan vatandaşlık eğitiminde önemli bir yere sahiptir.

*“Gerçek vatandaşlığın temellerini oluşturan tarih, bir anlamda geçmişin öğrenilmesinin asıl mahiyetine yeniden vurgu yapmaktadır. Tarih, ulusal kurumların, sorunların ve değerlerin doğuşu hakkında veriler sağlar. Ayrıca bu türden veriler için ulaşılabilir tek önemli kaynak mahiyetindedir. Bunun yanı sıra sorumlu vatandaşlık için gerekli olan*

6 Hülya Kasapoğlu, “Okulda Değer Eğitimi Ve Hikâyeler”, *Millî Eğitim*, S. 198, Bahar/2013, s. 99

7 İsmail H. Demircioğlu, Muhammet A. Tokdemir, “Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 6, No. 15, Haziran 2008, s. 69.

8 A. Zeki Memioğlu, “Tarih Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 9, 2004, s. 305.

9 Emine Karasu Avcı, “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminde Coğrafya Disiplininin Rolü”, *Araştırma Ve Deneyim Dergisi (Adeder)*, 1 (1), Aralık, 2016, s. 52

10 Peter N. Stearns, Erkan Dinç (çev.), “Neden Tarih Öğreniyoruz? (Why Study History?)”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/1, 2009, s. 122.

*uluslararası ve karşılaştırmalı perspektifler sağlayarak; ulusların diğer toplumlarla nasıl etkileşimde bulunduğu hakkında kanıtlar sunar.”<sup>11</sup>*

Tarih öğretimi, kültür aktarımının yanında bireylerin davranışsal ve kişisel gelişimlerinde de önemli bir işleve sahiptir. Bir araştırmacının da belirttiği gibi, *“geçmişini bilen insanın özgüveni artar ve geleceğine daha emin duygularla bakar. Günümüz dünyasında tarih bilinci olmayan ve geçmişini bilmeyen insanlardan meydana gelen bir toplumun kimliğini koruması mümkün olmaz. Böyle bir toplum, başka toplumlar tarafından ekonomik bakımdan sömürülmeye ve kültürel kimliğini kaybetmeye mahkûm olur.”<sup>12</sup>*

Tarih biliminin bireysel ve toplumsal gelişim ve devamlılıktaki önemini farkında olan önemli bilim ve devlet adamları, tarih öğretimine özel bir ilgi göstermişlerdir. Örneğin başta Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, ABD başkanlarından Theodere Roosevelt, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin kurucusu V.İ. Lenin, İngiltere Başbakanı Churchill, Hindistan’ın kurucusu Mahatma Gandhi gibi pek çok devlet adamının verdikleri mücadelede en önemli rehberleri ve güç kaynakları tarih olmuştur.<sup>13</sup> Söz konusu liderler tarih bilgisinin ve ondan kaynaklanan bilincin toplumların harekete geçirilmesindeki etkisinin de farkındadırlar.

Bu bağlamda Atatürk de Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni ve modern bir devlet oluşturabilmek için eğitimin ne kadar önemli olduğunun farkına varmıştır. Bu doğrultuda eğitim alanında reformlar yapılırken tarih öğretimine özel bir önem verilmiş ve özellikle de ilköğretim tarih müfredat programı 1924 ve 1926 yıllarında iki kez değiştirilmiştir. 1930’larda ise tarih öğretimiyle ilgili önemli bir karar alınmış ve Türk Tarih Tezi çerçevesinde yeni bir tarih anlayışı devreye sokulmuştur. Bu yaklaşım doğrultusunda, ilk ve ortaöğretime yönelik olarak yeni tarih ders kitapları yazılmış ve yükseköğretimde ise İnkılâp Tarihi dersleri okutulmaya başlanmıştır.<sup>14</sup> Yine bu süreçte tarih, yurttaşlık eğitiminin ana unsurlarından biri olarak değerlendirilmiştir.

Bu noktada tarih öğretiminde kullanılan yöntemler, öğrencilere kazandırılacak hedefler kısacası tarih öğretiminin niteliği son derece önemlidir. *“Tarih ders kitaplarında, öğrencilere düşmanlık, saldırganlık ve ayrımcılık aşılayacak ifadeler yer verilmemeye çalışılmalıdır. Tarih konularında devlet adamlarının özellikleri anlatılmaktadır. Geleceğin devlet adamları olacak olan öğrencilere; “başarılı olmak, lider olmak veya zirveye çıkmak için, başkalarına karşı kırıcı, yıkıcı ve aşağılayıcı olmamak gerektiğini” anlatmak gerekir. Tarih konuları işlenirken öğrenciye verilecek ahlâk eğitimi ile onlara verilecek olan erdemli yaşama bilinci, onların başkalarına vereceği zararı önleyecektir. Böylece birbirine saygılı, bilinçli, maddi ve manevi değerlerine sahip çıkan bir nesil yetiştirilecektir.”<sup>15</sup>*

Yığittir ve Öcal, çalışmalarında şu sonuçlara vardıkları görülmektedir: *“Öğretmenlerin tarih dersinde değerleri öğretmek için, telkin (aşılama), örnek olay ve kitap analizi, belgesel ve film izletme, tarihi yerleri ve müzeleri gezdirme, biyografi inceletme, araştırma yaptırma, model örnek olma gibi farklı değer öğretim uygulamaları yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu*

11 Stearns, Dinç (çev.), *a.g.e.*, 122.

12 Adnan Demircan, “Tarih Üzerine Bazı Düşünceler”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 3, Eylül – Aralık 2007, s. 85.

13 Erdal Aslan, “Neden Tarih Öğretiyoruz?”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 20, 2006, s. 163.

14 Mesut Çapa, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 29-30, Mayıs-Kasım 2002, s. 39.

15 Kadir Ulusoy, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarih ve Ahlâk Eğitimi İlişkisi Üzerine Görüşleri (Sakarya İl Örneği)”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2007, 5 (13), s. 175

*durum öğretmenlerin değer öğretimine önem verdiklerini göstermektedir. Öğretmenlerin özellikle %47'sinin değer telkini yöntemini kullanması önem arz etmektedir.”<sup>16</sup>*

Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli çalışmalarında, değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin değer eğitiminin daha nitelikli olmasına yönelik olarak şu önerilerde bulduklarını belirtmişlerdir:

- Okullarda kameralı takip yapılmalı.
- Tarihi mirasa duyarlılık için tarihi yerlere geziler düzenlenmeli.
- Tarihi mirasa duyarlılık açısından ataları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar.
- Farklı etnik kökendeki öğrencilere kültür mozaïği oluşturdukları öğretilmelidir.
- Öğrencilere toplumsal yaşam kuralları kazandırılmalıdır.
- Adil ve inançlı olmaları sağlanmalıdır.
- Aile, toplum ve vatan sevgisi kazandırılmalıdır.
- Sorumluluk duygusu kazandırılmalıdır.
- Öğretimden çok eğitime önem verilmelidir.
- Performans ödevleri ders saatlerine dâhil edilmelidir.
- Program içeriğinin ayrıntılandırılması gerekir.
- Konular somutlaştırılmalıdır.
- Dördüncü sınıf derslerini de branş öğretmenleri vermelidir.
- Sınıf öğretmenleri sadece birinci, ikinci ve üçüncü sınıfta ders vermelidir.
- Öğrencilerin bireysel gereksinimleri dikkate alınmalıdır.
- Ailelere çocuklarına bakmayla yükümlü oldukları bilinci kazandırılmalıdır.
- Okul çıkışında öğrencilere devlet destekli etütler verilmelidir.<sup>17</sup>

Tarih eğitiminin bireylerin farklılıkları hoşgörüyü karşılayacak çoğulcu bir bakış açısı edinmelerinde belirleyici olduğuna ilişkin yaygın tespitlere rastlamak mümkündür. Örneğin Aslan'a göre tarih eğitimi bireylerin *"kendilerine sunulan bilgileri eleştirel bir gözle değerlendirebilmeleri, kendi toplumlarını ve dünyanın diğer toplumlarını tanımaları için gerekli olan entelektüel birikimi kazanımları konusunda önemli katkılar sağlar. Bu kazanımların elde edilmesi ve bireylerin genellikle tarihle ilk karşılaştıkları yer olan*

16 Süleyman Yiğittir, Adem Öcal, "Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (20), 2011, s. 123

17 Hasan Güner Berkant, Akın Efendioğlu, Zehra Sürmeli, "Değerler Eğitimi Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi", *Turkish Studies*, Volume 9/5, Spring 2014, s. 435



*okullarda verilen tarih eğitiminin niteliğiyle çok yakından ilgilidir.”<sup>18</sup> Okullarda verilen tarih eğitimi aracılığı ile çeşitli yöntemlerle, özellikle de tarihsel empati yöntemi kullanılarak “geçmişteki kişilerin yapıp ettikleri ve ortaya koydukları tercihlerden değer çıkarımları yapılabilir. Öğrenciler geçmiş yargılamak ve taraf olmak yerine, tarih metodolojisini kullanarak geçmiş anlamaya çalışırlar. Olayları yaşadıkları döneme göre düşünürler. Böylece öğrenciler hem geçmişteki geçerli değerleri ve bu değerlerin oluşum ve işleyişini anlarlar hem de geçmiş ve günümüzü kıyaslayarak yeni değerler oluşturabilirler.”<sup>19</sup>*

Fakat tarih eğitiminde uygulanabilecek çağdaş eğitim yöntemleri teorik olarak bilinmekle birlikte bu yöntemlerin okullarda ne ölçüde uygulandığı tartışmalı bir konudur. Bu nedenle konuya ilişkin tarihçi Ortaylı'nın, Türkiye'deki tarih öğretimi ile ilgili olarak -gelişmiş ülkelerle kıyaslamalı- yaptığı şu eleştiri anlamlıdır: *“tarihin bilgisi ve getireceği bilinç, bir toplum için çok önemlidir ve uygar milletler özellikle 18. asırdan itibaren tarih eğitimine son derece önem vermişlerdir. Maalesef Türkiye’de bu anlamda bir tarih bilgisi, bir bilgi edinme ve toplumun tarih bilincine ulaşması son asrın olayıdır.”<sup>20</sup> Ortaylı'ya göre, “tarih hiçbir şekilde bu millete okutulmamıştır, benimsetilmemiştir ve sevdirmemiştir. Tarih bilmemekten dolayı bir kere tarih reddetme vardır. Bu çok barizdir.”<sup>21</sup>*

## 2. Değerler Eğitimi Kapsamında Milli Mücadele ve Önemi

I. Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce iktidarı elde eden İttihat ve Terakki Fırkası yöneticileri, Osmanlı Devleti'ni eski gücüne kavuşturmak ve yalnızlıktan kurtarmak için Almanya'nın yanında savaşa girmeyi tercih etmişler; ancak, sonuç bekledikleri gibi olmamıştır. Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış, savaş sonunda siyasi ve ekonomik yönden büyük zorluklarla karşı karşıya bırakılmıştır. Almanya'nın Versay Anlaşması ile ağır ekonomik koşullar altında bırakılarak tekrar güçlenmesinin önüne geçilmek istenirken, Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşma konusunda henüz aralarında görüş birliğine kavuşamayan savaşın galip devletleri, ilk olarak Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzalamayı yeterli bulmuşlardır.

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması maddeleri ile Anadolu topraklarının işgale açık hale getirilmesi; Osmanlı Devleti'nin savunmasız bırakılması, ulaşım ve haberleşme araçlarına el konulması ve böylece işgallerin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca bu ateşkes antlaşması, Osmanlı Devleti topraklarını işgallere açık hale getiren 7. ve 24. maddeleri ile işgali kolaylaştıran maddeler aracılığıyla, devletin paylaşılma sürecini hızlandırmaya yönelik adımları içermektedir.

Ateşkes sonrasındaki kalıcı barış antlaşmasının imzalanması ise galip devletlerin kendi aralarındaki uzlaşmaya bırakılmıştır. Böylece Avrupa'da sanayileşme sürecini gerçekleştirmiş devletlerin, siyasi ve ekonomik olarak güçsüz buldukları devletleri kendi ekonomik çıkarları için sömürmesi esasına dayanan emperyalizm olgusu I. Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu topraklarına uygulanmak istenmiştir. I. Dünya Savaşı öncesinde kapitülasyonlar ve Düyun-u Umumiye ile ekonomik olarak zayıflayan Osmanlı Devleti, bu anlaşma ile siyasi olarak da tamamen yok edilmek istenmiştir. Bu bakımdan

18 Aslı Akçalı Avcı, Erdal Aslan, “Yerel Tarih ve Tarih Öğretimindeki Rolü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 21, 2007, s. 80. Bu konuda ayrıca bkz. Osman Okumuş, Aydın Güven, “Tarih Derslerinde Demokrasi Eğitimi İçin Kullanılacak Bazı Etkinlikler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, Sa. 56, Nisan 2018, ss. 604-628.

19 Demircioğlu, Tokdemir, *a.g.m.*, s. 79.

20 İlber Ortaylı, *Son İmparatorluk Osmanlı*, 23. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 32.

21 İlber Ortaylı, *Türklerin Altın Çağı*, 1. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, Mart 2017, s. 59.



Milli Mücadele sadece Türk milletinin kendi bağımsızlık mücadelesi olarak kalmamış; aynı zamanda, emperyalizme karşı verilen bir mücadele örneği olmuştur. Bu nedenle de hareket noktası milli ve evrensel değerler olan önemli bir tarihi vaka örneğidir. Milli Mücadele'nin öğretimi bu değerlerin aktarılmasında yaşatılmasında önemli bir yere sahiptir. Tarih öğrenmenin en önemli faydalarının başında -her zaman ifade edildiği gibi- bireylerin ve toplumların aynı hatalara düşme konusunda önleyici bir faktör olmasıdır. Dolayısıyla Milli Mücadele ile siyasi varlığını kaybetme tehlikesinin bertaraf edilmesinde Türk milletinin önemli dayanak noktaları olan milli ve evrensel değerlerin gençlere aktarılması son derece önemlidir. Milli Mücadele ruhunu, birlik ve beraberliğin savaşın kazanılmasındaki rolünü ve vatan için yapılan fedakarlıkları içselleştirerek öğrenen öğrencilerin, bu sayede devlete ve topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olmaları en önemli kazanım olacaktır. Bu noktada, Ceran'ın Millî Mücadele'nin yerel kahramanlarının başta vatan sevgisi olmak üzere özgürlük, azim ve kararlılık, birlik-beraberlik ve dayanışma, inanç, ümit, cesaret, güven-güvenilirlik, sorumluluk, sabır gibi karakter özelliklerini kazandırmada çocuklara rol model olabilecekleri sonucuna ulaştığı araştırması son derece dikkate değerdir. Ceran'a göre, söz konusu özelliklerin dönemin ruhunu yansıtmaları bakımından bu dönemi konu edinen eserler, çocukların bağımsızlık mücadelesinin hâkim duygularını kavramaları ve kendilerine rehber edinmelerine de katkı sağlayacak niteliktedir.<sup>22</sup> Bu doğrultuda Milli Mücadele kapsamında ele alınabilecek başlıca değerler şu şekildedir:

Milli Mücadele tarihi aynı zamanda Türk milletinin *bağımsızlık* tarihidir. Tarihi boyunca başka bir devletin egemenliğini reddeden Türk milleti, bu konudaki kararlılığını bir kez daha Milli Mücadele ile göstermiştir. *"Bağımsızlık, bir milleti millet yapan değerlerin başında gelir ve bu değeri elde etmek için milletçe mücadele etmek gerekir. Türk milleti için Kurtuluş Savaşı da (Milli Mücadele) "1919-1922" böyle yorumlanmalıdır. Toplumun her kesiminin mücadelesi ve gayretiyle kazanılan bu savaşta; insanımızın yaptığı fedakârlıklar, çektiği acılar, yaşadığı zulümler, ölümler unutulmamıştır"*<sup>23</sup>

Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi bu bakımdan sadece Anadolu toprakları ile sınırlı kalmamış ve başka uluslara da örnek olmuştur. Nitekim Milli Mücadele, Asya ve Afrika ülkelerinde büyük yankı uyandırmış ve emperyalizm tehdidi altında kalan birçok ulus için Atatürk bir lider olarak kabul görmüştür. Dolayısıyla, Atatürk liderliğindeki Milli Mücadele, mazlum milletlerin gençleri için bir kılavuz rolü üstlenmiştir.

Oral'a göre; *"30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Muahedesi arasında Türkiye'nin çağdaş devlet ölçüsünde yeniden kurulmasını sağlayan Türk Kurtuluş Savaşı, yalnızca Türkiye'nin emperyalist tahakküm ve zulmünden kurtarıp bağımsız biçimde yeniden kuruluşunu değil, diğer Doğulu milletlerin de emperyalist tahakküm ve zulmünden kurtuluşlarını gerçekleştirme yolunda önemli bir savaşım olmuştur. Bu evrensel anlamlı savaşımın önderi Kemal Atatürk, tam bağımsızlık bir devlet olmak yolunda önemli adımlar attığı modern Türkiye'nin kurtuluşu için ortaya koyduğu yaklaşım biçimleriyle, özellikle ulusal devlet planıyla Doğulu ulusların ulusal kurtuluş savaşları önderi olmak şerefine de nail olmuştur."*<sup>24</sup>

Anadolu'nun işgale uğramasının ardından Mustafa Kemal liderliğinde belirlenen kurtuluş reçetesinin temelinde *birlik ve beraberlik* olgusu yer almaktadır. Birlik be

22 Dilek Ceran, "Çocuklara Rol Model Olması Bakımından Milli Mücadele Kahramanları ve Edebi Eserlere Yansıması: Kurtuluşun Kahramanları Kitap Dizisi Örneği", *Tarih Okulu Dergisi*, Y. 8, S. XXIV, Aralık 2015, s. 154.

23 Fatih Sakallı, "Halide Edip Adıvar'ın Hikâyelerinde Milli Mücadele'yi Yaşayan Kadınlar", *Gazi Akademik Bakış*, C. 5, S. 10, Yaz 2012, s. 138.

24 Mustafa Oral, "Türk Kurtuluş Savaşı'nın Tarihsel Konumu", *Tarih ve Günce*, 1/2, 2018 Kış, s. 3.

beraberliğin öneminin farkında olan Mustafa Kemal bu amaçla, Milli Mücadele'nin fikri hazırlık sürecinde halka bu bilincin kazandırılması için önemli adımlar atmıştır. Işık'ın da belirttiği gibi, *"insanlar, çevrelerindeki dünyadan dışlanmış ya da siyasal kurumların toplumu nasıl yönettiği konusunda derin bir güvensizlik hissettiklerinde, genelde kolektiflik temelinde toplumsal bir hareket ortaya çıkar. Bu noktada 1919 yılının hareket örgütleyicileri, hem ülkenin içinde bulunduğu durumu hem de dünyanın sosyo-politik durumunu iyi tahlil etmiş, ne istediğini bilen bilinçli bir topluluktur."*<sup>25</sup> Bu nedenle, Mondros Mütarekesi'nden sonra Milli Mücadele doğrultusunda bir kamuoyunun oluşturulması Mustafa Kemal açısından büyük önem taşımıştır. Çünkü Mondros Mütarekesi ile bağımsızlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türk milletinin Milli Mücadele'den başka bir alternatifi kalmamıştır. Mondros Mütarekesi'nin ardından Türk halkının psikolojisi, ordunun terhis edilmesi, ekonominin bozulması, fakirliğin artması, siyasi otoriteye olan güvenin azalması gibi sebeplerle bozulmuş ve işgallerle beraber çaresizlik artmıştır.<sup>26</sup> Ancak bu noktada birlik ve beraberliğin sağlanması ve bu toplumsal gücün vatanın kurtarılması hedefine kanalize edilmesi, bağımsızlık savaşının kazanılmasında önemli manevi güç oluşturmuştur.

Türk tarihinde *toplumsal dayanışma* örneklerinin başında kuşkusuz Milli Mücadele gelmektedir. Toplumsal dayanışma, çoğunlukla olağanüstü koşullarda görülen bir toplumsal refleks olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede Sakarya Savaşı öncesi yayınlanan Tekalif-i Milliye Emirleri'nde görüldüğü gibi toplumsal dayanışma olgusunun en gerçekçi örneklerinden birisi gerçekleşmiştir. Milli Mücadele açısından bir dönüm noktası olan bu savaş öncesinde ordunun ihtiyaçlarının karşılanması zorunluluğu, TBMM'nin başkomutanlık yetkisi verdiği Mustafa Kemal Paşa'yı kaynak arayışına yöneltmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın 7-8 Ağustos 1921'de yayınladığı ve toplam on maddeden oluşan Tekâlif-i Milliye Emirleri kuşkusuz ki, Millî Mücadele'nin mali kaynakları arasında çok önemli bir yer tutmaktadır. Bu emirler ile halktan, bedelleri sonradan ödenmek üzere; yiyecek, giyecek, motorlu taşıt, silah ve hayvanlarının belli bir kısmını ordu için vermesi istenmiştir.<sup>27</sup> Bu emirlerin uygulanmasıyla birlikte, Türk halkı bütün maddi ve manevi varlığını ordunun emrine vermiştir.<sup>28</sup> Kütahya-Eskişehir yenilgisinin ardından, var olma ve yok olma ayırımına gelinen noktada, toplumun elindeki tüm varlığını ordunun emrine vermesi, halkın bağımsızlık ve vatan için her şeyi feda edebileceğinin göstergesidir.

Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinde görüldüğü gibi kadın Türk toplumunda önemli bir yere sahiptir. Milli Mücadele boyunca kadınlar, mücadelenin kazanılmasında ellerinden gelen tüm katkıları sunmuşlardır. Bu bakımdan Milli Mücadele Tarihi, *kadının toplumdaki yerinin ve öneminin* bir kez daha anlaşılmasını sağlamıştır. Kaymaz'a göre;

*"Türkiye'de kadınların haklarını elde etmeleri sürecinde asıl önemli dönüm noktası Kurtuluş Savaşı'dır. Çünkü savaşın kazanılmasında kadının rolü yadsınamayacak ölçüde büyüktür. Türk kadını, emperyalizme karşı verilen bağımsızlık mücadelesinde erkeklerle yan yana, omuz omuz savaşmıştır. Türk kadınının savaşın kazanılmasına yaptığı katkılar şöyle sıralanabilir: Mitingler düzenlemek, dernekler kurarak örgütlenmek, cephe için malzeme*

25 Gülcan Işık, "Milli Mücadele Ruhunun Toplumsal Harekete Dönüşümü: Telgraf Hareketi", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 29, 2018, s. 146.

26 Emine Kısıklı, "Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'de Kamuoyu'nun Oluşumu", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, *Atatürk Özel Sayısı*, Kasım 2006, s. 114.

27 Cengiz Şavklı, "Milli Mücadele'nin Mali Kaynaklarından Tekalif-i Milliye Emirleri", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), s. 17.

28 Mehmet Kayıran, "Tekalif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırmalar Merkezi Dergisi*, Temmuz 1989, C. 5, S. 15, s. 664.

*üretimi, cepheye savaşan askerlere erzak, su ve mühimmat taşımak, cepheye yaralanan askerlere hastabakıcılık yapmak, cepheye düşman ile fiilen savaşmak.”*<sup>29</sup>

Anadolu kadını Milli Mücadele yıllarında toplumsal bir bilinç kazanırken, milli bir hedef uğrunda mücadele etmesini de bilmiştir. Anadolu kadını sadece cepheye katılarak değil, aynı zamanda mitingler düzenleyerek de Milli Mücadele’ye katkı sağlamıştır. Bu katkı sadece İstanbul ve İzmir gibi büyük illerde değil, Anadolu’nun tüm köşesindeki köylü kadınlarımızın da katılımıyla gerçekleşmiştir.<sup>30</sup>

Kurtuluş Savaşı’nda erkeğin yanında ülkenin kurtuluşu için görevler üstlenen Türk kadını, 1920’lerden sonra siyasal hak taleplerini yüksek sesle dile getirmeye başlarken, bu talepler toplumda muhalefetle karşılaşırsa da Mustafa Kemal, kadına toplumda hak ettiği yeri vermek için gerekli reformları yapmaktan çekinmemiştir.<sup>31</sup> Bu nedenle Türk kadını, birçok siyasal haklara Avrupa’daki kadınlardan daha önce kavuşmuştur.

Kadını, erkeğiyle Türk milletinin Milli Mücadele’yi başarılı bir şekilde gerçekleştirmesinin temelinde yatan en önemli manevi değerlerin başında *vatan sevgisi* gelmektedir. Ortaylı’nın belirttiği üzere, İtilaf Devletleri’nin mağlup ettiği hiçbir memleket, Türkiye’nin gösterdiği direnişi göstermemiştir. Çünkü ağır şartlarla anavatanı bile parçalanan tek ülke (Macaristan istisnasıyla) Türkiye’yi ve Britanya İmparatorluğu dört yıllık savaşın acısını çıkarmak istemekteydi.<sup>32</sup> Anadolu’da milli uyanışın gerçekleşmesinin itici gücünü ülkede başlayan işgaller oluşturmuştur. Erzurum Kongresi ile Misak-ı Milli kararlarının temeli atılırken, toplanan son Osmanlı Mebusan Meclisi ise bu kararları tüm halkı temsil eden bir meclis olarak onaylamış ve duyurmuştur. Dolayısıyla vatan sevgisi, Milli Mücadele’nin nihai amacının ve gerekçesinin temelini oluşturmuştur. Nitekim Milli Mücadele süresince bu mücadeleyi yürütenler arasında birtakım görüş ayrılıkları olmasına rağmen bunlar ikinci plana atılmış ve öncelik vatanın kurtarılmasına verilmiştir.

1919 yılında başlayan Milli Mücadele çok büyük sıkıntılar ve fedakarlıklarla başarıya ulaştırılabilmmiştir. Çünkü I. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan devlet, siyasi ve ekonomik olarak büyük güçlüklerle karşı karşıya kalmıştı. Uzun süren savaş yılları ise halkın zorlu bir yoksulluk ortamına sürüklenmesine neden olmuştu. Bu nedenle işgalci güçlerle mücadele başlarken görünen tablo hiç de olumlu değildir. Örneğin *“Yunanlıların elindeki makineli tüfek sayısı Türklerininkinin 3 katı, top sayısı % 59 oranında fazladır. Onlarda 840 kamyon oluşu, bizde hiç olmayışı, uçak sayıları da aradaki sayı farkından öte, nitelik farkını çok iyi anlatmaktadır.”*<sup>33</sup>

Bu bakımdan işgalcilerin sayıca ve teçhizat bakımından önde olmasına rağmen, bu savaşın zaferle sonuçlandırılması Türk milletinin *fedakârlığının* bir sonucudur. Nitekim bu mücadele sırasında Türk halkı bir yandan Tekalif-i Milliye Emirleri ile orduya desteğini esirgemezken, bir yandan da vatan için canını feda etmekten çekinmemiştir.

1919-1922 yılları arasında sürdürülen Milli Mücadele vatanseverlik, bağımsızlık, fedakarlık ve toplumsal dayanışma gibi değerlerin öne çıkmasını sağlamıştır. Bu değerlerin

29 İhsan Şerif Kaymaz, “Çağdaş uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye’de Kadının Toplumsal Konumu”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 46, Güz 2010, s. 341.

30 Gülay Sarıçoban, “Milli Mücadele’de Anadolu Kadını”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), Aralık 2017, s. 1364.

31 Mehtap Hamzaoğlu, “Tanzimat’tan Sonra Erken Cumhuriyet Döneminde Türk toplumsal ve Siyasal yaşamında Öne Çıkan Kadınlar”, *Lectio Socialis*, C. 2, S. 1, 2017, s. 90.

32 Ortaylı, *a.g.e.*, s. 181.

33 Akşin, *a.g.e.*, s. 162.

etrafında birleşen halk ise ulusal egemenliğe dayalı, demokratik-laik yeni bir siyasal düzenin kuruluşuna zemin hazırlamıştır.

### Değerlendirme ve Sonuç

Ortak amaçlar etrafında birleşmek ve birlikte yaşamak arzusu bir ulusun varlığını sürdürmesi için gerekli unsurlardandır. Aynı coğrafya üzerinde yaşamak, ortak kültürel değerleri paylaşmak gibi ulusu oluşturan önemli ortak paydalara tarih birliğini de eklemek gereklidir. Bu bağlamda sınırları belirli vatan üzerinde aynı geçmişi paylaşan toplumun, geçmişten günümüze getirdiği değer ve kültürel öğelerin, gelecek nesillere aktarılmasında tarih öğretimi önemli bir yere sahiptir. Tarih, toplumun ortak hafızasını ve ortak anılarını oluşturur. Geçmişte bir arada yaşadığının bilincinde olan bir toplum, gelecekte de bir arada yaşamak ister. Bu nedenle tarih öğretimi bu bilincin kazandırılmasında temel öğedir.

Ancak tarih öğretimi ayrımcı olmaktan uzak, yurttta ve dünyada barışı hedefleyen, ülkelerin varlıklarına ve haklarına saygılı bir yaklaşıma sahip, birleştirici ve bütünleştirici, önyargılardan uzak, objektif olmalıdır. Bu bakış açısının evrensel insani değerlerin yaşatılması ve sürdürülebilir olması için gerekli ve vazgeçilmez olduğu söylenebilir. Tarihi olaylar, ülkeler arası siyasete alet edilmemeli ve geçmişin değerlendirilmesi ve incelenmesi tarihçilere, tarihin öğretilmesi de eğitimcilere bırakılmalıdır. Tarih öğretiminin değerlerin aktarılması ve öğretilmesindeki yeri ve önemi göz önünde bulundurulduğunda, önyargılı, ayrımcı, insani ve milli değerlerden uzak bir tarih öğretimi değil, milli birlik ve beraberlik ile küresel barışa katkıda bulunacak değerlerle donatılmış bir tarih öğretimine ihtiyaç olduğu açıktır. Çağımızın yoksulluk, açlık, savaşlar, mülteciler gibi sorunlarının aşılmasında değerler eğitime ve bu eğitime katkıda bulunacak tarih öğretimine olan gereksinim her geçen gün giderek artmaktadır.

Milli Mücadele, bağımsızlığa duyulan özlem, vatanseverlik, fedakârlık, çalışkanlık, işbirliği ve yardımlaşma gibi değerler etrafında birleşilerek başarıya ulaştırılmıştır. Mevcut zor koşullara rağmen, işgale uğrayan Anadolu topraklarının kurtarılması, dünyanın birçok bölgesinde sömürge zihniyeti ile karşı karşıya olan toplumlara da örnek olmuştur. Bu nedenle, Mustafa Kemal liderliğinde gerçekleştirilen milli mücadele dönemi ve bu mücadelenin başarıya ulaşmasında etkili olan değerlerin gençlere aktarılması, milli birlik ve beraberlik ruhunun yaşatılmasında büyük bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan okullarda verilen tarih öğretiminde, milli mücadele tarihine özel bir yer ayrılması son derece önemlidir.

Aşağıda ortaokul 8. sınıflarda okutulmakta olan TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kapsamında yer alan ve yukarıda genel hatlarıyla analiz edilen değerlerin öğrencilere kazandırılmasında yararlanılabilecek kazanımlar yer almaktadır:

- Mustafa Kemal'in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumu hakkında çıkarımlarda bulunur.
- Gençlik döneminde Mustafa Kemal'in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları kavrar.
- Mustafa Kemal'in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları O'nun kişilik özellikleri ile ilişkilendirir.

- Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu analiz eder.
- Kuvay-ı Milliye'nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.
- Milli Mücadele hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları analiz eder.
- Misak-ı Milli'nin kabulünü ve Büyük Millet Meclisi'nin açılışını vatanın bütünlüğü esasları ile ulusal egemenlik ve tam bağımsızlık ilkeleri ile ilişkilendirir.
- Mustafa Kemal'in ve Türk Milleti'nin Sevr Anlaşması'na karşı tepkilerini değerlendirir.
- Milli Mücadele döneminde Doğu, Güney ve Batı cephelerinde meydana gelen gelişmeleri kavrar.
- Milli Mücadele'nin zor bir döneminde Maarif Kongresi yapan Atatürk'ün milli ve çağdaş eğitime verdiği önemi kavrar.
- Türk Milleti'nin milli birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekalif-i Milliye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları analiz eder.
- Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz'un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur.
- Çağdaşlaşan Türkiye'nin temeli olan Atatürk ilkelerini açıklar.
- Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik tehditleri analiz eder.<sup>34</sup>

Yukarıda yer alan kazanımlardan, çalışmada analiz edilen vatan sevgisi, fedakârlık, milli birlik ve beraberlik, toplumsal dayanışma, kadının toplumdaki yeri ve önemi ile ilgili değerlerin bu dersin öğretimi sürecinde kazandırılmasında yararlanılabilir. Ancak, dersin öğretimi sadece düz anlatım gibi öğrencilerin aktif olmadığı teknikler yerine, öğrenciyi merkeze alan aktif öğretim yöntemleriyle gerçekleştirilmelidir. Bu bakımdan, öğrencilerin öğrenme sürecinde keşfederek öğrenmelerini ve yeni öğrenme ürünleri de ortaya koyabilecekleri etkinlikler planlamak dersin verimliliğinin artırılmasında etkili olabilir. Drama ile kişilerin ve olayların canlandırılması, web 2.0 araçları yardımıyla konuların görselleştirilmesi ve böylece yeni öğrenme ürünlerinin tasarlanması, proje odaklı çalışmalar planlayarak öğrencilerin gruplar halinde çalışmalarına olanak sağlanması, eğer mümkünse müze ve tarihi alan gezilerinin gerçekleştirilmesi öğrencilerin derse ilgilerini arttıracak ve dersin, sadece girecekleri sınavlarda çözmeleri gereken sorular nedeniyle öğrenmek zorunda oldukları ders olma algısını ortadan kaldırılmasında yardımcı olacaktır.

Buradan hareketle, tarih konularının derslerde ele alınırken, olayların temel neden-sonuç bilgisi ile sınırlı kalmaması, öğrencilerin bu değerlerin farkına varmalarını sağlayacak yorumlar ve görüşler üretmelerine fırsat sunulması gerektiği ifade edilebilir. Ancak Türkiye'de, genel olarak, sınav odaklı bir süreç olması nedeniyle tarih dersleri, matematik, fen bilimleri gibi çalışma alanları karşısında ihmal edilebilmektedir. Bu bakımdan,

34 TC Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaokul 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı*, (<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812104016155-%C4%B0NKILAP%20TAR%C4%B0H%C4%B0%20VE%20ATAT%C3%9CRK%C3%87%C3%9CL%C3%9CK%20%C3%96%C4%99RET%C4%B0M%20PROGRAMI.pdf>), Aralık 2018

sonuç odaklı eğitim anlayışı yerine süreç odaklı öğretim anlayışının benimsenmesi son derece önemlidir. Sonuç odaklı öğrenmede, sınav odaklı düşünmenin bir sonucu olarak, tarih öğretiminde önemli bir yere sahip olan değerler eğitimi ihmal edilebilmektedir. Bu nedenle, milli mücadele ele alınırken, her bir olayın ardında yatan milli ve manevi değerlerin vurgulanması tarih öğretiminin değerler eğitimi kapsamındaki hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır. Bu amaçları gerçekleştirmede, Milli Mücadelede görev almış kişilerin biyografileri, eserleri, tarihi alan gezileri önemli yer tutmaktadır. Vatanın ve bağımsızlığının hangi zorluklarla, hangi bedeller ödenerek kazanıldığını bilen bir toplum, bu değerlerin korunması konusundaki sorumluluklarının bilincine de daha kolay ulaşır. Bu nedenle Milli Mücadele'nin yürütüldüğü dönem çerçevesinde ele alınan konuların bu değerler kapsamında gençlere öğretilmesi, toplumsal kimliğin korunmasında ve sürdürülmesinde büyük önem taşımaktadır.

### Kaynakça

- Akçalı, Aslı Avcı, Aslan, Erdal (2007), "Yerel Tarih ve Tarih Öğretimindeki Rolü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 21, ss. 80-88.
- Akşin, Sina (2017), *Kısa Türkiye Tarihi*, 22. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Aslan, Erdal (2006), "Neden Tarih Öğretiyoruz?", *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 20, ss. 162-173.
- Avcı, Emine Karasu (2016), "Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminde Coğrafya Disiplininin Rolü", *Araştırma ve Deneyim Dergisi (Adeder)*, 1 (1), ss. 36-58.
- Balcı, F. Ayşe, Yelken, Tuğba Yanpar (2010), "İlköğretim Öğretmenlerinin 'Değer' Kavramına Yükladıkları Anlamlar", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39: 2010, ss. 81-90.
- Berkant, Hasan Güner, Efendioğlu, Akın, Sürmeli, Zehra (2014), "Değerler Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi", *Turkish Studies*, Volume 9/5, ss. 427-440.
- Bostancı, Mustafa (2015), "Milli Mücadelede Erzurum Kongresi ve Kararları", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, ss. 184-203.
- Ceran, Dilek (2015), "Çocuklara Rol Model Olması Bakımından Milli Mücadele Kahramanları ve Edebi Eserlere Yansıması: Kurtuluşun Kahramanları Kitap Dizisi Örneği", *Tarih Okulu Dergisi*, Y. 8, S. XXIV, ss. 135-157.
- Çapa, Mesut (2002), "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Tarih Öğretimi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 29-30, ss. 39-55.
- Demircan, Adnan (2007), "Tarih Üzerine Bazı Düşünceler", *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 3, ss. 70-89.
- Demircioğlu, İsmail H., Tokdemir (2008), Muhammet A., "Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik", *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 6, No. 15, ss. 69-88.
- Erdem, Ekrem (2016), "Ardından Osmanlı Sanayileşme Hamleleri: Sanayi Politikalarının Dinamikleri ve Zaafiyetleri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 48, ss. 17-44.

- Hamzaoğlu, Mehtap (2017), "Tanzimat'tan Sonra Erken Cumhuriyet Döneminde Türk toplumsal ve Siyasal yaşamında Öne Çıkan Kadınlar", *Lectio Socialis*, C. 2, S. 1, ss. 74-92.
- Işık, Gülcan (2018), "Milli Mücadele Ruhunun Toplumsal Harekete Dönüşümü: Telgraf Hareketi", *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, S. 29, ss. 125-148.
- Kasapoğlu, Hülya, "Okulda Değer Eğitimi Ve Hikâyeler", *Millî Eğitim*, S. 198, Bahar/2013, ss. 97-109.
- Kayıran, Mehmet (1989), "Tekalif-i Milliye Emirleri ve Uygulanışı", *Atatürk Araştırmalar Merkezi Dergisi*, C. 5, S. 15, ss. 639-664.
- Kaymaz, İhsan Şerif (2010), "Çağdaş uygarlığın Mihenk Taşı: Türkiye'de Kadının Toplumsal Konumu", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 46, ss. 333-366.
- Kısıklı, Emine (2006), "Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'de Kamuoyu'nun Oluşumu", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, Atatürk Özel Sayısı, ss. 71-117.
- Koçak, Cemil, Hikmet Özdemir, Korkut Boratav, Selahattin Hilav, Murat Katoğlu, Ayla Ödekan (t.y.), *Yakınçağ Türkiye Tarihi*, Sina Akşin (haz.), İstanbul: Milliyet Kitaplığı.
- Köktaş, Altuğ Murat, Gölçek, Ali Gökhan (2016), "Endüstri Devrimi ve Osmanlı İmparatorluğu: Askeri Fabrikalaşma Örneği", *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(4), ss. 95-105.
- Köktaş, Altuğ Murat (2016), "Osmanlı İmparatorluğu'nda Piyasa Düzenlemeleri: 1500-1700 İstanbul Kadı Sicillerinde Narh Uygulamaları", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), ss. 219-242.
- Memioğlu, A. Zeki (2004), "Tarih Öğretimi Üzerine Bazı Düşünceler", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 9, ss. 303-309.
- Meydan, Hasan (2014), "Okulda Değerler Eğitiminin Yeri Ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 1, 2014, ss. 93-108.
- Okumuş, Osman, Güven, Aydın (2018), "Tarih Derslerinde Demokrasi Eğitimi İçin Kullanılacak Bazı Etkinlikler", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 11, S. 56, ss. 604-628.
- Oral, Mustafa (2018), "Türk kurtuluş Savaşı'nın Tarihsel Konumu", *Tarih ve Günce*, 1/2, ss. 3-16.
- Ortaylı, İlber (2017), *Son İmparatorluk Osmanlı*, 23. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ortaylı, İlber (2017), *Türklerin Altın Çağı*, İstanbul: Kronik Yayınları.
- Peker, Hasan Sencer (2015), "Avrupa'da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle Bir Karşılaştırma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 1, ss. 2-12.
- Sakallı, Fatih (2012), "Halide Edip Adıvar'ın Hikâyelerinde Milli Mücadele'yi Yaşayan Kadınlar", *Gazi Akademik Bakış*, C. 5, S. 10, ss. 137-146.



- Sarıçoban, Gülay (2017), "Milli Mücadele'de Anadolu Kadını", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), ss. 1331-1346.
- Stearns, Peter N. (2009), Erkan Dinç (çev.), "Neden Tarih Öğreniyoruz? (Why Study History?)", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/1, ss. 118-127.
- Şavklı, Cengiz (2011), "Milli Mücadele'nin Mali Kaynaklarından Tekalif-i Milliye Emirleri", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), ss. 17-32.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı, *Ortaokul 8. Sınıf TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı*, (<http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812104016155>)
- Ulusoy, Kadir (2007), "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Tarih ve Ahlâk Eğitimi İlişkisi Üzerine Görüşleri (Sakarya İl Örneği)", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5 (13), 155-177.
- Uysal, Enver (2003), "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsanî Erdemler–İslâmî Erdemler", *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, C. 12, S. 1, 2003 ss. 51-69.
- Ünal, Serkan (2014), "Mustafa Kemal Paşa'nın Mütareke İstanbul'undaki Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Y. 7, S. XIX, ss. 601-624.
- Yazıcı, Kubilay (2006), "Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış", *TÜBAR-XIX-/2006-Bahar*, ss. 499-522.
- Yeşiltaş, Pınar Doktaş, Taş, Ayşe Mentiş, "Okul Müdürlerinin Değer ve Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y. 9, S. 2, Aralık 2016, ss. 1125-1146.
- Yığittir, Süleyman, Öcal, Adem (2011), "Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 13 (20): 117-124.